

1989-cü ildə H.Ətaqışiyevin rəhbərliylə Azərbaycan Dövlət Gənclər Teatrı açılarkən teatr ilk tamaşası ilə özü haqqında ciddi bəyanatlar verdi. Teatr bu münasibətlə yazıçı Y.Səmədoğlunun eyniadlı romanının motivləri əsasında "Qətl günü" tamaşasını hazırlamışdı. H.Ətaqışiyev bu tamaşada da meydan teatrının oyun prinsiplərinə sadıq qaldığını təsdiqləyirdi. Bu tamaşadan həmənə dəyüldür ki, Gənclər teatrı siyasi teatr kimi formalaşmağa meyildir. Rejissor "Qətl günü" tamaşasına maraqlı bir aktyor kollektivi toplamışdı, Milli Dram teatrının, Sumqayıt Dram teatrının, Kukla teatrının sənətçilərini birgə işə cəlb etmişdi. H.Ətaqışiyev bu tamaşa ilə qeyri-rəsmi şəkildə bəyan edirdi ki, o, Gənclər teatrında Şəki Dram teatrının ənənələrini, konseptual tendensiyalarını davam və inkişaf etdirəcək. Hərçənd 90-cı illərdə teatrın iqtisadi durumu haddən artıq zəiflədiyindən H.Ətaqışiyevin konseptual teatrından heç bir əsər-ələmət qalmadı. Bu çağlarda Gənclər teatrında seçrçi uğrunda mübarizə məsələsi aktuallaşdıqından H.Ətaqışiyevin teatr axtarışları, teatr eksperimentləri faktiki olaraq ikinci, bəlkə daha doğru səsələner desək, axırıncı plana keçdi. Teatrın repertuarı kasadlaşdı, klassik pyeslərin səhnə təcəssümü, həm kasıblıq, həm də məsuliyyətsizlik üzündən yarıntmaq hala düşdü. Teatrı birtəhər 90-cı illərin çətin dövrünü kontekstində yaşamaqdan ötrü H.Ətaqışiyev ən müxtəlif vasitələrlə əl aldı: bəzən işə hətta teatrın foyesində

restoran və teatr başlanğıclarını bir-birinə calamaq üçün çabalar yapırdı. Lakin teatr heç cürə kütləviləşmədi ki, kütləviləşirdi. Teatra tamaşaçı axını yox idi. Odur ki, bir çox aktyorlar teatrı tezliklə tərk edib gedirdilər. H.Ətaqışiyev onları yeni gənç sənətçilərə özvətəmlilərdi. Təbii ki, bu zaman diqqət, iki növbədə, professionalizmə, professional vərdislərini özvətəmlilərdi. Busa Gənclər teatrının və onun bədii rəhbəri H.Ətaqışiyevin aktiv rəhbərliyi yeni tamaşaların yaradılmasına, yeni ifadə vasitələrinin tərqişməsinə əngəl törədirdi, teatrın sənətçilik baxımından inkişafını ləngidirdi. Təsədüfi deyil ki, sosial-iqtisadi vəziyyətdə, daim yüksək estetik tələblərin səviyyəsinə dayanmağa dözməyib teatr 90-cı illərin ikinci yarısından premyerachılığa yuvarlandı, tamaşaları öz repertuarında tez-tez dəyişməyə başladı. Amma bununla yanaşı H.Ətaqışiyev hər vaxtla çalırardı ki, teatrdə hər tamaşa sadəcə olaraq növbəti işvə çəvrilmisin. Azərbaycanın sənət ələmi tərəfindən bir hadisə kimi qəvrənilsin. Ona görə də H.Ətaqışiyev Gənclər teatrına ard-ardə yeni dramaturqları, yeni aktyor və rejissorları cəlb edirdi. Hətta teatrın bədii rəhbəri yeni tamaşaların yaradılmasına Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin tələbələrindən bəhrələnməkdən də çəkinməyirdi. Bu zaman o yalnız bir məqsəd güdürdü: teatrdə yaradıcılıq işini yeni qüvvələrin hesabına aktivləşdirmək. Gənclər teatrında H.Ətaqışiyev müəmmədli surətdə Azərbaycan bir tanınan aktyorunu o biri ilə əvəzləyib teatrdə maraqlı nəyin bahasına olursa olsun saxlamaq istəyirdi. Təsədüfi deyil ki, 90-cı illərin müxtəlif kəsmlərində İlham Namıq Kamal, Afaq Bəşir qızı, Füzuli Hüseynov, Abbas Qəhrəmanov, Ramiz Əzizbəyli kimi aktyorlar, Əli Əmirli, Rəhman Əlizadə, Firuz

Mustafa, Elçin Hüseynbəyli və s. bu kimi pyes yazarları, Həsən Əbuluc, Əlyar Məmmədov kimi rejissorlar teatrın yaradıcılıq prosesinin iştirakçıları olmuşdular. Ara-sıra teatrın tamaşalarında Şəki Dram teatrının aktyor həyatının nümayəndələri də görünürdülər. Bu faktları qədrinə sadalayb tarixilik istiqamətində bir-birinin üstünə çınləmək mümkündür. Lakin heçbiqət bundan ibarətdir ki, onların heç birinin teatr axtarışlarına birbaşa dələləti yox idi. Düzüldür, Gənclər teatrında 1994-cü ildə rejissor Nəsir Sədiqzadənin quruluşunda "Avtobus" (S.Mrojek), 1996-cı ildə H.Ətaqışiyevin quruluşunda "Neron oynayırdı və ya İblisin komediyaları" (M.Xubai) tamaşaları haqqında hardasa demək olardı ki, onlarda teatr eksperimentləri cəhdi var. Amma bu tamaşaların heç biri H.Ətaqışiyevin 1997-cı ildə hazırladığı "Mühacirlər" tamaşası ilə müqayisəyə gəlmir. Əvvəla, onu söyləmək lazımdır ki, pyes çağdaş polyak dramaturgiyasının ən istedadlı nümayəndələrindən biri Slavomir Mrojek məxsus idi. S.Mrojek isə absurd dramaturgiyasında müasir dalğının təmsilçilərindən hesab olunurdu. Yəni H.Ətaqışiyevin seçiminin artıq özü onun çağdaş teatr dəblərinə yaxınlaşmaq meylinəndən xəbər verirdi. Lakin Gənclər teatrının

Gerçəkləşmiş sənət axtarışlarının qısa xülasəsi

bu bədii rəhbəri yalnız bununla kifayətlənməmişdi. Cəmi iki nəfərin iştirak etdiyi bu pyesi H.Ətaqışiyev tam eksperimental bir ruhda hazırlamışdı. O, seçrçilərin (onların maksimal sayı 40-50 ilə məhdudlaşdırıldı) hamısını səhnədənin arxa planında əyləşdirmişdi. Tamaşaçıların qarşısında işvə iri yaşayış binasının zirzəmisinin mənzərəsi açılırdı. Bu mənzərə səhnəni qəpədən pərdəni tamamilə görünməz edirdi. S.Mrojekin mühacirləri (aktyorlar A.Məmmədov və Q.İsmayilov) məhz bu zirzəmiyə yaşayırdı və öz problemlərini səmimiyyətdə seçrçilərlə bölüşürdülər. Başlıcası bu idi ki, seçrçilər səhnə çəvrində aktyorlarla birlikdə vahid bir orqanizmə çəvrilmişdilər. Mühacirlərin mühacir olmağa və darsəqal zirzəmi şəraitində yaşamağa məhkumluğu son dərcəce aktual səsləndirdi və seçrçilərdə canlı reaksiya oyadırdı. Bu tamaşada quruluşçu rejissor və aktyorlar "zirzəmi" məkanını maksimal şəkildə mənimsəmişdilər. Hətta zirzəminin sadə çıraqçı belə onun məkanının fiqurativ elementinə çəvrilmişdi. Haqiqətdə, bu tamaşa müasir teatr dəblinin tələblərinin səviyyəsinə dayanmışdı və Azərbaycanın teatr mühitində gedən sənət axtarışlarının mahiyyətini açıqlayırdı. Bu tamaşadan aydın olurdu ki, 90-cı illər teatrı daha çox lokallaşmağa, intimləşməyə cəhd göstərirdi. "Mühacirlər" tamaşasının eksperimental xarakterindən sözlə düşməmiş qeyd etmək lazımdır ki, 90-cı illərdə keçirilən çoxsaylı festivallarla yanaşı 1995 və 1998-ci illərdə Bakı şəhərində müvafiq olaraq Birinci və İkinci Eksperimental Tamaşalar Festivalı keçirildi. Heç də təsadüfi deyildi ki, Birinci Eksperimental Tamaşalar Festivalında "Mühacirlər" tamaşasının iştirak edəni iki aktyordan biri A.Məmmədov "kişi rollarının ən yaxşı ifaçısı" nominasiyası üzrə baş mükafata layiq görüldü.

Emin ƏLİYEV

Ədəbiyyat

1. Əlizadə M.Ə. Teatr: seyr və sehr; milli teatr prosesi problemləri. - B.: Elm, 1998.
2. Rəhimli İ.Ə. Dramaturgiya və teatr. - B.: Gənclik, 1982.
3. Rəhimli İ.Ə. Azərbaycan teatrının estetik prinsipləri: Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetinin tələbələri üçün dərslik. - B.: Çapaşğı, 2004.
4. Talıbov A.A. Azərbaycan teatrının Yusuf Sərracı // Vətən ocağı. - 1994. - 23 dekabr. - № 19 (019).
5. Talıbov A.A. Azərbaycan teatr tarixinin konseptual variantı // Azərbaycan. - 2002. - № 9.